

Cronica Internă

— Amnistia —

Sînt împrejurări, în viața popoarelor, cînd amnistia e singurul mijloc demn de a rezolvi o situațiune,—mijloc impus și de elementarul simț de umanitate și de înalta rațiune de Stat.

Țara Romînească trece astăzi tocmai prin astfel de împrejurări.

Imi veți permite să las deocamdată considerațiunile de ordine sentimentală, care nu pot convinge decît pe cei... convinși.

Să ascultăm numai glasul rațiunii.

O crimă, care atrage după sine fatal fulgerele legii, presupune întotdeauna o ordine stabilită și acceptată de toți: crima se prezintă atunci ca o abatere de la normă, și pedeapsa ca corolarul ei necesar.

Un fapt însă, oricît de imoral în sine și dăunător societății ar fi, nu poate fi pedepsit atunci cînd el este consacrat de judecata și sentimentul societății însăși,—pe care pedeapsa e menită să o apere—cum, de pildă, se întîmplă cu moravurile înrădăcinate adînc în viața unui popor.

Vendeta în Corsica sau Caucazia, infanticidul în Polinezia, asasinarea bătrînilor la unele triburi din Nordul Siberiei, formele de promiscuitate sexuală citate cu profuziune în cărțile lui Morgan, Spencer, Tylor etc., sînt tot altele fapte, după judecata noastră, imorale și antisociale,—dar care om sănătos la mîntre ar putea pretinde că ele ar trebui combătute acolo prin pedepse aspre?

N'ar fi nici drept nici rațional de a pedepsi toate aceste fapte, care nu sînt în contradicție cu ordinea stabilită și recunoscută de popoarele în chestiune, fiindcă aceasta s'ar reduce la idea absurdă de a pedepsi un popor întreg pentru moravurile lui.

Pe de altă parte se poate întîmpla ca faptele reprobate de ordinea stabilită să nu poată atrage după sine nici o pedeapsă, atunci, cînd într'un moment dat, dintr'o împrejurare sau alta, această ordine însăși este tulburată, sau mai bine, dacă ne-am exprima așa, e suspendată sau chiar desființată.

Cine ar putea pedepsi, de pildă, toate grozăviile ce se săvîrșesc pe bordul unui vas naufragiat, cînd instinctul de conservare, desgolește tiara, în toată sălbătăcia ei primitivă, în omul cel civilizată? Cine s'a

gîndit să pedepsească, după incendiul cel mare al „Bazarului” din Paris, pe acei ce culcau la pămînt, cu lovituri de ciomege, pe logodnicele, nevestele sau chiar pe mamele lor, pentru a-și deschide drumul spre ușă?...

Mișcările revoluționare, cînd cuprind masele populare adînci, se caracterizează tocmai printr'o astfel de suspendare a ordinii stabilite: am putea spune, în limbajul lui Hobbes, că atunci, se denunță acel „contract social”, în virtutea căruia a fost încetat „bellum omnium contra omnes” și s'au impus societății toate normele de drept și toate prescripțiunile moralei....

Aci e izvorul grozăviilor în toate războaiele civile.

Într'un războiu civil, însă, ca în toate războaiele, nu sînt față în față criminali și oameni ai legii—oricare ar fi aparențele,—ci două tabere dușmane.

Și am avut un adevărat războiu civil (prea lesne am uitat acel moment, cînd membrii elitei noastre își trimeteau nevestele și copiii la Brașov, spre a-i pune la adăpost...): atunci cînd artileria noastră bombardă satele din Muntenia,—eram în fața unui act normal de represiune a crimelor săvîrșite (și nu vorbesc aci de *violența* represiunii), sau a unui *act de războiu*? Sau atuncea cînd se impușcau la marginea satului—după ordinul unui ofițer sau sergent major, cei denunțați de cătră... „învingători”?...

Trebue să avem curajul de a privi adevărul în față. Represiunea, oricît de cruntă, nu numai că trebue exercitată în anume forme legale, dar ea nu poate fi îndreptată decît împotriva celor ce sînt *personal* vinovați, pe cînd un act de războiu nu e dominat decît de un singur scop: *biruința* cu ori-ce preț; cînd o cetate e asaltată, cine mai gîndește la suferințele populațiunii pacinice și nevinovate?

În zădar ni s'ar spune că de o parte se aflau reprezentanții ordinii și ai ideii de stat, pe cînd de cealaltă parte numai anarhia.

Aceasta nu schimbă esența lucrurilor.

E vădit că o mișcare revoluționară, ce nu s'a născut dintr'o acțiune politică conștientă și organizată, ci numai din izbucnirea elementară a patimilor pornite de suferinți nespuse,—oricît de legitime ar fi în sine revendicările populare,—nu poate duce decît la anarhie.

Dar anarhia nu poate fi o stare socială definitivă, ea cel mult poate duce la o nouă ordine,—probabil, în cazul nostru,—impusă din afară, prin spulberarea tuturor elementelor ordinii celei vechi a statului Român, mormîntul năzuinților de veacuri ale unui neam obidit, ce a fost trăit....

Să nu uităm, cum spune R. von Ihering, că „anarhia este negațiunea formei de stat însă-și, este disoluțiunea desăvîrșită a societății. Ori-cine ar veni să pue capăt unei asemenea stări de lucruri, și, prin ori-ce mijloc, *prin foc și sabie*,—un uzurpator pămîntean sau un *cuceritor străin*,—el are dreptul la recunoștința societății....” (*Zweck im Recht* v. I, p. 313).

Oricine!..... Dar acest „detaliu” nu ne este indiferent...

Ori-și-cum, odată ce sîntem siliți să explicăm și să justificăm acțiunea de stat prin astfel de considerațiuni, e vădit că am trecut printr'un adevărat războiu civil, că „pactul social” a fost un moment suspendat...

(In treacăt să fie zis, în lumina acestor considerațiuni, cit de ridicolă ne pare invocarea articolelor codului penal împotriva prefectilor care, în *aceste* împrejurări, căutau să intervină mai energic în raporturile dintre proprietari, arendași și țărani...)

Atunci?

După ce ordinea a biruit, cea dintăiu grijă a învingătorilor, ca să păstrăm limbajul acesta convențional, trebuie să fie *reînnoirea contractului social*. Și aceasta nu se poate face prin dominațiunea forței brutale, nici prin fulgerele codului penal împotriva învinșilor, ci numai prin *impăciuirea sufletelor*, prin uitare și iertare, prin înfrățirea învingătorilor și a învinșilor de ieri.

Să nu scăpăm din vedere, că în condițiuni normale, cînd un om săvîrșește un fapt penal, acesta nu este numai reprob de simțimîntul public, dar și însuși făptuitorul—afară de cazurile patologice,—chiar dacă nu se căește, simte totuși ligimitatea represiunii.

Dar în mișcările populare, determinate totdeauna de adînci cauze sociale, și învingătorii și învinșii au credința ireductibilă în dreptatea cauzei lor.

În asemenea împrejurări, pedeapsa nu poate apărea ca un act de justiție, ci de răsbunare și de ură.

Dacă au trecut vremurile cînd războaiele între popoare duceau la exterminarea sau robirea celui învins, nici războaiele civile nu mai pot avea de urmare acte de răsbunare din partea învingătorilor ci, alături de opera de reparațiune a relelor sociale care le-au dat naștere, trebuie să vie și un act de înaltă înțelepciune socială, iertarea, *amnistia*.

Numai astfel se poate ajunge la o pace socială temeinică.

Astfel, considerațiunile, dacă voiți *sociologice*, asupra amnistiei, ca act prin care se reînnoește „contractul social”, suspendat în epoca mișcărilor revoluționare, cînd nu se pot aplica normele obicnuite de represiune penală, se concretizează în *rațiunea de stat*, în interesul superior de a asigura dezvoltarea normală și pașnică a statului; ele corespund, pe de altă parte, și simțului elementar de umanitate.

Destule victime!

Să întorcem mai curînd această pagină tristă a istoriei noastre, pentru care sîntem responsabili în primul rînd *noi*, cei care ne bucurăm de toate privilegiile, *noi* care avem toată puterea, *noi* care am lăsat ca dureri nealinate să dea naștere la atîtea patimi și la atîta ură, —*noi*, nu cei nenorociți, orbiți de suferință, din satele întunecate.

Să întorcem această pagină *cu totul*, și pentru ei și pentru ceilalți nenorociți, care în numele ordinii au depășit măsura, chiar cea iertată de împrejurări...

Vor scăpa cîțiva făptuitori de rele ce s'au folosit de vremuri tul-

huri pentru a-și da drumul pornirilor spre pradă și omoruri; vor scăpa cîțiva amețiți de putere, de biruință, care nu și-au putut stăpîni instinctele sanguinare, ce se trezesc în ast-fel de clipe?...

Pentru aceasta, să rămînă încă luni de zile sub povara investigațiunilor, fatal pățimașe, mii și mii de simpli rătăciți?

Și cine poate găsi aci cumpăna dreaptă, cine poate fixa limitele cele iertate de împrejurări, cine poate măsura marginile răspunderii?

Să întoarcem pagina...

* * *

În răspunsul ce a dat la interpelarea d-lui N. Iorga, Ministrul de Interne a accentuat greutățile problemei din punctul de vedere al omului de guvernămînt, rezervele și distincțiunile ce trebuiesc făcute.

Îmi dau bine seamă de ele, îmi dau bine seama și de faptul că amnistia nu poate, *nu trebuie* să plece dela parlament.

Nu voesc să discut aici nici dificultățile tehnice, nici considerațiunile constituționale.

În această clipă de grea cumpănă, cînd tot viitorul nostru a fost pus în joc, cînd în mijlocul sbuciumului valurilor tulburi ale politicii noastre s'a simțit nevoe măcar de un punct statornic pentru a arunca ancora de nădejde, — și manifestul de reforme ne-a fost dat în numele Regelui, — înțeleg că și acest act de dreptate și de iertare ne va veni tot de sus.

Cînd egoismul feroce de clasă, cînd nedreptatea socială au stîns pînă într'atita simțul de solidaritate națională, incit am putut sili să se răscoale acest blînd și mult răbdător neam, tocmai în momentul acesta istoric, cînd la ușă bat atîtea prefaceri mari în jurul nostru, — atunci avem datoria ca cel puțin simbolul intereselor permanente și vecinice ale Statului să rămînă viu în conștiința poporului, să fie înrădăcinată cît mai adînc în el credința, că și în mijlocul suferințelor lui neînchipuite, el are unde să caute dreptate și pace, și să afle în strălucirea unei Coroane chezașia unui viitor mai fericit.

Da, îmi dau bine seama cîte trebuie să cumpănească, față de o măsură atît de gravă cum este amnistia, un om de guvernămînt, îmi dau bine seama și cît pot trage în cumpănă pentru oamenii de guvernămînt aceste șiruri scrise în fuga condeiului, — îmi dau bine sama de toate...

Totuși, socot că mi-am făcut datoria, și nădăjduesc că nu va întirzia prea mult acel moment cînd toate vor fi cumpănite, măsurate, chibzuite, socotite, — și, *după amnistie*, prin realizarea reformelor făgăduite, ni se va deschide o *nouă* pagină a istoriei noastre.

C. Stere.